

Jászok önmagukról, nem csak önmaguknak

*A Jászsági Évkönyv 2013.
Jászsági Évkönyv Alapítvány, Budapest,
2013. 350 oldal*

Az évkönyv kifejezés kapcsán eszünkbe juthat akár a középkori krónikás irodalom, vagy a történettudományi irányzatot teremtő francia Annales iskola, jelen esetben azonban más műfajról esik szó. Mégis az immár húsz éve megjelenő Jászsági Évkönyv nem pusztán címében, de tartalmában is valóságos évkönyvnek tekinthető. A kiadvány következetesen vállalt célja ugyanis a történelem, a kultúra, a közélet és a gazdaság terén évről évre új ismereteket közlése mind a jászsági illetőségűek, mind a térség iránt érdeklődők számára. Fontos sajátossága, hogy témaválasztásának alapja nem valamely ma létező közigazgatási vagy intézményi egység, hanem egy történelmi táj, s ez által kívánja tudatosítani a jászsági települések máig ható összetartozás-tudatát. A jelenkor aktuális kérdéseit is e nézőpontból tárgyalja, így teszi a jász minőséget létező valósággá.

A kiadványsorozat szellemiségét és a képviselni kívánt értékeket jól tükrözik rovatai, melyek közül több az indulás óta állandó alkotóeleme az egyes számoknak. Következésképpen megjelenő, egy-egy kivételtől eltekintve a kezdettől állandó rovatnak tekinthető a „Művészet”, a múlt megismerését szolgáló „História”, valamint „Örökségünk”, a Jászság kapcsolataival foglalkozó „Kitekin-

tés” és a helyi eseményeket bemutató „Krónika”. Ezekon kívül újra és újra visszatérő rovatként jelentkezik a „Jelen és jövő”, a „Civil szervezetek életéből” és a „Könyvismertetés”. Az utóbbi években pedig megjelent a „Gazdaság”, „Cégbemutató” is. Esetenként a téma sajátossága vagy aktuális évforduló folytán rendkívüli rovatokkal is találkozhatunk, például a 2010-es kötetben a Jászberényi Városi Könyvtár 110 éves fennállása, valamint az 50 éves honismereti mozgalom tiszteletére szerkesztett rovatval. E számban egyébként megjelent egy „Dokumentumok” című rész is, a jász múlt írásos emlékeiből merítve. Gazdag volt rendkívüli rovatokban a 2006-os kiadvány is, mely természetesen külön foglalkozott a forradalommal „1956 emlékezete” címmel. Az évkönyv 2007-es számának érdekessége a „Rokonaink, az oszétok” című rovat, ebben tanulmányok találhatóak a népvándorlásról, a jászok megtelepedéséről és rokonságáról.

A Jászsági Évkönyv tartalma tehát az állandó és az időszakosan visszatérő rovatokon nyugszik, a történelmi írásoknak is helyet adó rovatok az alábbiak szerint jellemezhetők. A „Művészet” a Jászsággal kapcsolatos képzőművészettel, irodalommal, zenével, ezek történetével foglalkozó írásokat foglalja össze.¹ A „História” kizárólag történelmi tárgyú tanulmányokat közlő rovat, melyben a helytörténet mellett kiemelt szerep jut a helytörténetnek, a térségi mikrotörténelem egyes területeinek is.² Az „Örökségünk”

¹ Tudósít az egyházművészetéről, melynek keretében bepillantunk akár egy 18. századi jászberényi ferences író életútjába (1999). Gyakran ad teret művészek, illetve alkotások bemutatásának, mint például Vágó Pál (1853–1923) jászapáti születésű festő (2008), vagy Darázs Árpád jászberényi születésű és az Egyesült Államokban működő zenepedagógus-karnagy (2012, 2006, 2004).

² A Jászság általános történetével összefüggő írások a legkülönbözőbb korszakokkal kapcsolatban születtek, a jászkruttól (1999) a jász kiváltságok 15–17. századi értelmezésén keresztül (1993) a helybeli zsidók vészkorszakbeli sorsának bemutatásáig (2006). Az egyes jász települések történetével összefüggésben is számos értekezést közölt a sorozat. Természetesen Jászberényt illetően olvashatjuk a

című, szintén történelmi indíttatású rovat célja a jász kulturális örökség megjelenési formáinak feltárása és közvetítése.³

E történelmi tárgyú tanulmányok íróinak listáján neves egyetemi oktató történészek, levéltárosok, helyi pedagógusok és könyvtárosok, valamint a helytörténet művelőinek lelkes csapata egyaránt megtalálható.

A 2013. évi szám szintén jó néhány történelmi tanulmányt közölt.

A Művészetek című rovatban kapott helyet Futó Tibor, a település egykori főjegyzőjének visszaemlékezése, „A jászszentandrászi templom festésének története” címmel Wirth Lajos tudománytörténész szerkesztésében. E művészettörténeti elbeszélés nem csupán a már életében is eltérő megítélésű, azonban jelentős állami megrendeléseket magáénak tudó művész, Aba-Novák Vilmos, valamint alkotótársa, Chiovini Ferenc jászszentandrászi templomban végzett munkáját tárja az olvasó elé, hanem annak előzményeit és következményeit is ismerteti. Az eseményekkel kapcsolatos visszaemlékezéseit a szerző csaknem negyven évvel később vetette papírra, de még ennyi idő után is érződik az alkotás iránti elkötelezettsége, melyet büszkén tekint egy kicsit sajátjának is. Mindezek mellett ugyanakkor meg tudta őrizni kritikai látásmódját, a sajátjától eltérő vélemények is helyet kapnak beszámolójában.

Joggal mondható, hogy hiánypótló tanulmány látott napvilágot Rohonczy Viktor-tól, „A jászberényi beatkorszak emlékei” címmel. Az ifjúság szerveződésének fontos színtere volt a könnyűzenei élet, mely alapvetően a hatalom bástyáin kívül esett, a diktatórikus rendszer ezért igyekezett minél jobban a befolyása alá vonni. A fiatalok intézményes kontroll nélküli önkifejezésének és véleménynyilvánításának nem egyszer a könnyűzene volt a színtere, ami nemkívánatosnak tartott jelenségként sűrűn vonta magára a kulturális hatalom figyelmét. A szerző, aki maga is a kezdetektől fogva aktív részese a jászberényi könnyűzenei életnek, rendkívüli alaposággal ismerteti annak több évtizedes történetét. A helyi amatőr zenekarok, iskolai együttesek megalakulásának körülményeitől, szereplési lehetőségeiktől, a többé-kevésbé állandó, de tagságában és elnevezésében rendszeresen újraformálódó helyi zenekarokon át, az egykori fiatalokból lett öregfiúk nosztalgikus előadásáig vezet az elbeszélés, s megismerkedhetünk a zenei életet befolyásoló helyi viszonyokkal is.

A „História” rovat első tanulmánya Bagi Gábor, a szolnoki Damjanich Múzeum történésze tollából született, „Ügvedek, lelkészek, orvosok... A Jászok Kerület legtöbb adót fizető lakosai 1871-ben” címen. A dolgozat az 1872-ben megszerveződött Jászok Kerület Törvényhatósági Bizottságába virilis

legtöbb történelmi beszámolót, például a város latin feliratairól (2003, 2004), a két világháború közötti baromfikereskedőről (2002) vagy akár a hűtőgépgyár történetéről (2002). Végül helyet kap olyan múltbeli események taglalása is, melyek nem kifejezetten a jász-sággal kapcsolatosak, említhetjük egyebek mellett a szolnoki Damjanich rádió 1956-os tevékenységét feltáró tanulmányt (2002).

³ Ismert jász-sági személyek körében a jászberényi tanítóképző egykori igazgatója (2010) éppúgy szerepel, mint a jászladányi származású Kozlay Jenő 1848–1849-es főhadnagy, majd az USA polgárháborús tábornoka (2010) vagy egy jászjákóhalmi betyár (2002). Az

egy jász települések öröksége tekintetében olvashatunk – messze a teljesség igénye nélkül – Jászberény régészeti emlékeiről, a második világháborús huszár hagyományörző egyesületről (1996), Jászárókszállás nevének eredetéről és a Csörsz-árokvaló kapcsolattól (2008) vagy éppen a községben lezuhant második világháborús brit bombázó repülőgép kutatásáról (2004). A Jász-ság egészére jellemző általános kulturális örökség tárgyalásaként például tanulmány látott napvilágot II. Rákóczi Ferenc jász-kiséri szoboravatásáról (2004).

jogon bekerült tagokkal foglalkozik. Természetesen nem elégszik meg az érintett 241 személy nevének, településének, adója mértékének és társadalmi állásának közlésével, hanem az adatokat részletes összehasonlító elemzésnek veti alá. A virilisek alapvetően a gazdálkodó birtokosok közül kerültek ki, sőt az értelmiségi foglalkozásúak mögött is sejtünk bizonyos földtulajdonosi hátteret. E társadalmi kör tulajdonképpen a hagyományos redemptus elitből származott, és alig volt közöttük igazán polgári jellegűnek nevezhető elem.

Ugyancsak itt kapott helyet Besenyi Vendel „Az I. világháború hősi halottai Jászberény temetőiben” című írása, mely igazi helytörténeti munka. A láthatóan mindenre kiterjedő helyi kutatás során a szerző nem csupán a jászberényi illetőségű és hazai földben nyugvó keveseket veszi számba, hanem részletes kimutatást közöl a jászberényi hadikórházban elhunyt osztrák–magyar, illetve a hadifogolyként Jászberénybe került és ott meghalt katonákról is. Az így összeállított 199 személlyel érintett kör csoportosítását táblázatokba foglalva jeleníti meg a dolgozat. A jól szerkesztett táblázatok egyes temetőnként közlik az ott nyugvók ismert személyes adatait, nemzetiségét, alakulatát, halálának és temetésének idejét. Nem állíthatjuk ugyanakkor, hogy a dolgozat pusztán száraz adatközlés lenne. Ezekén kívül ismerteti még a helyi sebesült ellátás jellegét, a hadikórház történetét, röviden érintve a város életét a háborús évek alatt, a hadifoglyok városba kerülésének okát, sorsukat.

Kiss Erika „Jászberényi konfliktusok és megoldásuk a dualizmus korában, Almásy László mandátumszerzésének története” című értekezése a Jászberényhez sok szállal kötődő család talán legismertebb tagját mutatja be. Almásy László (1866–1936) közéleti pályáját Jászberényben kezdte és ott is folytatta egészen 1910-ig. Tiszti ügyész, helyettes polgármester, polgármester, illetve helyi ügyvéd volt, majd 1910-ben a szentendrei választókerületben szerezve mandátumot ju-

tott be az országgyűlésbe. E pozícióját megtartva 1922–1923 között a nemzetgyűlés alelnöke, majd 1929-től 1935-ig a képviselőház elnöke volt. Életútjának jászberényi szakasza jó lehetőség arra, hogy a századforduló időszakának helyi politikai viszonyait megismerhessük.

Sebők Balázs tanulmánya „A Kádárrendszer védelmében, adalékok a jászsági karhatalmi egységek és a munkásőrség első éveinek történetéhez” címmel a Kádár-korszak két újonnan létrejött fegyveres szervezete, a csak rövid ideig működő karhatalmi erők, valamint a munkásőrség jászsági alakulatai kezdeti történetét mutatja be – bármilyen irányú elfogultság vagy igazolási szándék nélkül, a lehető legtöbb részletre kiterjedően. Közli nemcsak az érintett szervek időrend szerinti eseménytörténetét, de azok hátterét, mindennapjait is. Megismerhetjük a jászberényi és a jászapáti karhatalmi század szervezését, feladatát, összetételét és működését az 1956-os forradalmat közvetlenül követően. Tisztázást nyer az a szükség-szerűen felvetődő kérdés, hogy kikből lettek a karhatalmisták. E rövid életű fegyveres szervezet a munkásőrség 1957-ben történt szervezésével számolták fel, azonban a kettő személyi állománya részben átfedést mutatott. A jászberényi munkásőrség szervezése nem volt mentes a buktatóktól a szabályok kidolgozatlansága, a személyi állomány egy részének alkalmatlansága és kiképzetlensége, valamint a tárgyi feltételek hiányosságai miatt. A jászberényi munkásőrség tagjai társadalmi összetételének alakulását éppúgy nyomon követhetjük a tanulmány alapján, mint a fegyverzettel való ellátásukat, kiképzési feladataikat, helyi társadalmi kapcsolataikat.

Az „örökségünk” című rovat történelmi tárgyú tanulmányai közül elsőként Ézsiás Adrienn, Horváth Brigitta, valamint Kalló Brigitta: „A jákóhalmi határ szakrális emlékei” címmel írt munkája ismertetendő. E helytörténeti tanulmány Jászjákóhalma külterületén felállított feszületeket veszi számba, ismerteti építésük történetét, állíttatóikat, valamint

sorsukat az elmúlt évszázad viharos időszakaiban. A szerzők helybéli egyetemi, főiskolai hallgató, illetve már dolgozó fiatal lányok, akik a téma iránt érdeklődve nem csupán végigjárták az emlékhelyeket, hanem utánanéztek a velük kapcsolatos tudnivalóknak is. Szerte az országban találkozhat az utazó határban felállított keresztekkel, a történelmi távlatokban is mélyen katolikus Jászságban szintén nagy hagyománya volt az ilyen emlékek létesítésének.

Szintén ebben a rovatban szerepel két olyan írás is, amelyekben a szerzők saját családi múltjuk egy szeletét ismertetik. Csomor Józsefné Demeter Klára: „Szüleimre emlékezve”, valamint Kladiva Imre: „Kitelepítésünk a Hortobágyra” című összefoglalása egyaránt a 20. század egy-egy sorsfordító időszakát mutatja be személyes emlékek alapján. Az előző munka egy jászapáti gazdacsalád életébe nyújt bepillantást a családfő bevonulásától kezdődően a második világháború időszakában, majd az azt követő években. Külön érdekessége, hogy a szerző elsősorban szülei levelezése, valamint egyéb családi iratok alapján ismerteti az eseményeket. Az utóbbi írás pedig a hortobágyi kitelepítést gyerekként megélt szerző személyes emlékezése.

Meg kell említenünk Földi József: „Jászárokszállás utca- és térelnevezéseinek változásai” című tanulmányát is. Közterületeink elnevezéseinek változásai mindig hű lenyomatai a politikai rendszerek átalakulásainak. Legalábbis így van ez térségünkben, ahol a 20. század folyamán több rendszerváltást is megélt hazánknak nincs olyan települése, ahol egyes utca- és térneveket ne változtatnak volna meg, illetve vissza, mindez akár többször is. Jól megfigyelhető ez a folyamat Jászárokszállás példáján keresztül is, ahol 1931-ben történt első ízben az utcák elnevezése. Ekkor elsősorban történelmi személyiségekről, írókról, költőkről, nemzeti elkötelezettségű közéleti szereplőkről, valamint magyar szentekről nevezték el a közterületeket. E nevek változtatására ezután először 1947-ben került sor, amikor az akkori hata-

lom álláspontja szerint a „fasiszta, népellenes” magatartású személyek neveit el kellett távolítani. Jellemző, hogy az érintettek leginkább történelmi személyiségek voltak, akik még hírből sem ismerhették a fasizmust. Ezt követően mind az 1950-es, mind az 1960-as években sor került jelentősebb névváltoztatásra, melyek eredményeként kialakult a rendszer ideológiáját tükröző utca- és térnevek sora. A következő nagyobb közterület elnevezési hullám a rendszerváltás idejére esett, amikor az előző rendszerhez kötődő neveket változtatták részben vissza az eredetire, részben pedig újak születtek. Ennek a folyamatnak a betetőzése a tavalyi évben következett be, amikor törvényi kötelezettség hatására az önkényuralomhoz kapcsolódó utolsó utcanév táblák is lekerültek.

Mátics Béla: „Adatok a jászberényi-jászágói rádióállomás történetéhez” című beszámolója jellegét tekintve igazi műszaki történelmi értekezés. A szerző különös szakértelemmel nyúlt a témához, hiszen maga is egykor a rádióállomás mérnöke volt. E létesítmény előkészítése 1963–1965 között indult, az üzembe helyezésére 1974-ben került sor, és mintegy harmincöt éven keresztül teljesítette műsorsugárzási feladatát, hogy azután a fejlettebb kommunikációs megoldások térnyerésével beszüntesse működését. Az elbeszélés kitér a rádióállomás feladatára, műszaki jellemzőire és technikai megoldásaira, az ott dolgozók tevékenységére, sőt a környékbeli lakossággal való kapcsolatára is.

Végezetül meg kell említeni Palócz Dorina: „Jászberényiek részvétele az 1938-as kettős Szent István év eseményein” című munkáját. Külön figyelemreméltó, hogy a tanulmány szerzője gimnáziumi tanuló. Az 1938-ban hazánkban lezajlott eucharisztikus kongresszus, valamint Szent István emlékév eseményeinek ismertetésén túl teljes képet kap az olvasó e két eseménysorozat jászberényi vonatkozásairól.

TÉGLÁS GYULA